

Új periodikával gazdagodott Szolnok megye

Megjelent a Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve

A helytörténetírás számottevő eredményeket tud felmutatni Szolnok megyében. A publikációs tevékenység indulása, kibontakozása az 1954 augusztusában megjelenő Jászkunsághoz kapcsolódik. Az ötvenes évek végén a megyei múzeum számára is megérték a feltételek, hogy kutatási-tudományos eredményeit kiadványaiban megjelentesse. Az évek során a Damjanich múzeum országosan ismert műhelye lett a helytörténetírásnak. Értékes kiadványokat jelentett meg a megyei könyvtár, a megyei levéltár, a Pedagógus Továbbképző Intézet és más intézmények, szervezetek. Hogyan tudott ebbe a kiadványpolitikába, pontosabban szólva kiadványstruktúrába beilleszkedni a levéltári évkönyv? *Botka János* szerkesztő előszavában a következőket írja „Az Évkönyvben elsősorban az őrizetünkre bízott iratok, illetve a Szolnok megyére vonatkozó dokumentumok között kutatók munkáit, eredményeit kívánjuk bemutatni. Segíteni szeretnénk az egyre erősödő honismereti mozgalom, az iskolai nevelő-oktató munka gazdagodását... Kiemelt figyelmet kívánunk fordítani a megyei monográfia kidolgozásának elősegítésére.” Ennek a publicisztikai programnak a megvalósításával a levéltár fontos műhelyévé válhat a megyei kiadványmunkának, színvonalasabbá- tartalmasabbá teheti a helytörténetírást. A megjelent első kötet tanulmányai — a fent megfogalmazott program realitását bizonyítva — nemcsak beilleszkednek a megye helytörténeti irodalmába, hanem több ponton új szintézisek kialakításához teremtettek megfelelő feltételeket. Mindezek alapján az a véleményem, hogy a rendszeresen megjelenő levéltári évkönyv értékebbé és színesebbé teszi Szolnok megye kiadványmunkáját.

Az évkönyvet nemcsak a Szolnok megyeiek mondhatják magukénak, hanem a magyar levéltárak is. Az első levéltári évkönyveket Fejér és Tolna megye levéltárai indították 1968-ban. Ezt követően a megyei levéltárak folyamatosan kezdték kiadni évkönyveiket, a Szolnok megyeiek számára most alakultak ki azok a feltételek, amelyek lehetővé tették a „Zounuk” megjelentetését. Az évkönyvnek a levéltári jellegét a forrásközlések, levéltártudományi-helytörténeti íráskor biztosíthatják.

Az évkönyvet Zounuk néven indította a szerkesztő. Eredeti, de főleg történeti értékű az elnevezés — biztos, hogy semmivel sem lehet összetéveszteni. Meg kell szokni, ha jó tanulmányok jelennek meg benne, nem lesz nehéz! A szerkesztői előszó az évkönyv programját fogalmazza meg, amivel nagyon egyet kell értenünk. A tanulmánykötet két jól elkülöníthető részre tagolódik: tanulmányokra és az adattárra. A tanulmányok sorát *Laszlovszky József*: Adatok az 1075-ös garamszentbenedeki oklevél helyneveinek lokalizálásához című

írása nyitja meg. A szerző az Árpád-kori két tiszai birtok, Ság és Pelu határjárásának elemzését adja. *Kocsis Gyula*: Szolnok megyei települések állatkereskedelme és „szekerezése” a XVI. század második felében címmel értékes történeti áttekintést ad török és magyar vámnaplók alapján a Szolnok megyei települések Nyitra és Vág menti mezővárosokba irányuló állatkereskedelméről. Különösen Jászberény és Mezőtúr exportált sok állatot a vásárookra. A jászberényiek az állatfelhajtás mellett számottevő szekerezést is folytattak. A szerző nagyszámú és értékes táblázattal emelte dolgozatának színvonalát. *Nemes Lajos* Tiszafüred közel száz évének (1687—1774) gazdasági-társadalmi jellemzőit vette vizsgálat alá. Tiszafüred 1746-ban nyerte el a mezővárosi jogot, 1774. április 13-án hirdették ki urbáriumát. A megyei monográfia előkészítését szolgálják a Jászkun Kerület történetét elemző dolgozatok. *Kiss József* a jászkunosi terület közigazgatásának és jogszolgáltatásának kérdéseit vizsgálja a 18. század két évtizedében igen gazdag forrásanyag alapján. *Bánkiné Molnár Erzsébet* a fenti téma vizsgálatát folytatta a „Rendszeres bizottsági munkálatok” szerepe a Jászkun Kerület közigazgatásának megreformálásában (1791—1843/44) című dolgozatában. *Oroszi Sándor* a karcagi közbirtokosság szervezetének fejlődését elemezte 1974-ig. *Botka János* nagyobb lélegzetű tanulmányában vizsgálta az agrárproletariátus kialakulását a Tiszazugban. A szerző igen gazdag forrásanyag birtokában állapíthatta meg, hogy a feudalizmus időszakában a Tiszazug valamennyi községében az elszellésedés volt a jellemző. A kapitalista fejlődés viszont a társadalmi kiegyenlítődés irányába terelte a Tiszazug községeit. A gazdasági-társadalmi fejlődés végső eredménye viszont az, hogy a Tiszazugban fokozatosan kialakult egy nagyszámú törpebirtokos, agrárproletár réteg. *Soós László*: A cukorrépa-termelők érdekvédelmének lehetősége a szolnoki Cukorgyár RT. vonzáskörzetében (1912—1945) című tanulmányában nemcsak a termelők érdekvédelméről, Szolnok megye gazdasági viszonyainak alakulásáról, hanem a cukoripar működésének mechanizmusáról, a bankok tevékenységéről is információkat kaphatunk. *Zádor Béla* tanulmányában a Tanácsköztársaság megdöntését követő igazoló és fegyelmi eljárásokról olvashatunk. A szerző a pedagógusok és a közigazgatásban dolgozók elleni eljárásokról ír. Tanulmányának igen értékes részét képezik a lábjegyzetben közölt dokumentumok. A tanulmányok sorát *Kiss Kálmán*: A demokratikus élet kibontakozása Kisújszálláson 1944—45-ben című dolgozata zárja. *Kiss Kálmán* bevezetőjében röviden vázolja, hogy hogyan alakult ki a városban az a baloldali értelmiségi kör, amely utat talált a kommunistákhoz, részesévé vált a felszabadulás utáni demokratikus kibontakozásnak. Az írásból megismerhetjük a kisújszállási sajátos néphatalmi gyakorlatot.

Az adattári részt *Benedek Gyula* közlése vezeti be: A Jakabházy—Tassy per egy tiszapüspöki birtokrészért a XVI. század második felében címmel. Egy forrás, egy dokumentum bemutatása sokféleképpen történhet. *Benedek Gyula* feldolgozása mintaszerű. A korszakot nem ismerem, ezért tartalmi megjegyzésem nincs, de a közlemény megszerkesztése számomra példamutató. A per 1570 és 1573 között zajlott. Az anyag forrásául szolgáló dokumentum egy hiteles másolat, amely 1650-ben készült. A perben kis értékű ingatlan tulajdonjogának rendezéséről van szó. Az aktacsomó — a szerző szerint — „ritka értékű, hiszen minden bizonnyal Magyarországon ma ez a fennmaradt legrégebb, csaknem teljes polgári peranyag.” *Kaposvári Gyula* a Német Lovagrend jászkun vonatkozású levéltári fondjaira hívja fel a figyelmet a következő közleményben. A Lo-

vagrend 1702-ben megvásárolta a Jászkun Kerületet és a terület irányítása, gazdasági hasznosítása során keletkezett iratokat a Német Lovagrend bécsi levéltárában külön egységként helyezte el DOZA Ungarische Abteilung jelzettel. Az anyag ismertetésére először Berlász Jenő vállalkozott, majd az osztrákok készítettek az anyagról fondjegyzéket. Kaposvári a két jegyzéket hasonlítja össze és egyben felhívja a figyelmet „...tovább kellene folytatni az iratanyag átvizsgálását, a fontosabb iratok xeroxozását vagy mikrofilmmezését, hogy az itthoni kutatások számára könnyen hozzáférhetővé tegyék.” Igen értékes forrás bemutatására vállalkozott *Botka János* és *Papp Izabella* „A Gazdaságról az Együgyű Népek könnyű Tanuságra Szabott, Két Részre, s több Szakaszokra fel osztott, és Molnár Ferentz által irott KÖNYVETSKE” közreadásával. A szerzők az 1776-ban keletkezett forrást úgy fogják fel, hogy az átfogó és hiteles rögzítése annak a földművelési kultúrának, melyet a Jászság népe a XVIII. század második felében magáénak tudott és vallott. A történeti bevezetőt a forrás követi, amelyről csak annyit mondhatok: el kell olvasni szakszerűsége, nyelvezete, megindító természetfessége miatt. A gyerekek oktatására szánt versből idézek:

ARATÁSKOR: *Én Istenem, és Mindenem
ért bűzámat aratom.
azért adjad, hogy élhessem,
jó voltodból el költhessem,
élvén, Néked szolgálhassak
Szegényeket táplálhassak;
Kérlek ne hagyj, mert csak Te vagy
Istenem és Mindenem.*

Molnár Ferenc írása után közlésre került még: A Jász Kerület Földművelő Társaságának statutumai (Molnár Ferenc készítette) és a Társaságnak a Helytartó Tanácshoz küldött javaslatai.

Cseh Géza Széchényi István 1845. évi Tiszavidéken tett propagandaútjának rövid történeti bemutatására és a Tisza-szabályozási program Szolnok Megyei Levéltárban őrzött dokumentumainak közlésére vállalkozott. *Vincze László* Szolnok belterületi neveiről írt tanulmánya nemcsak a nyelvészek, de a történészek figyelmére is számot tarthat. Az évkönyv záró tanulmányát *Kántorné Varga Tünde* készítette: Tudós matematika- és fizikatanárok Szolnok megye középiskoláiban címmel. A szerző a bevezetőben a tudós tanár fogalmát igyekszik meghatározni, majd a tanári életutak következnek.

Az évkönyv tematikai gazdagsága mellett a főbb történeti korszakok megjelenítésére is törekedett. A tanulmányok színvonalában tapasztalható bizonyos egyenetlenség. Az a véleményem, hogy a lábjegyzetben közölt dokumentumok megtörik a dolgozatokat. Érdemes lenne azon gondolkozni, hogy az értékes és mindenáron közlendő forrásokat a tanulmányok végén függelékben közölje a szerző — amennyiben ezt jónak látja a szerkesztő. Örömmel állapítom meg, hogy *Botka János* komolyan vette a levéltár tudományszervező funkcióját és a kötet tíz munkatársát a megyén kívülről kérte fel. Érdeme a szerkesztőnek az igen rangos lektorok bevonása a kötet készítésébe.

Szolnok megye rangos társadalomtudományi folyóirattal gazdagodott, reméljük, hogy az ígéretes indítást színvonalas kötetek követik.

GAZDAG ISTVÁN